

Koliko je kriv Victor D'Hondt: analiza i simulacija izbornih rezultata 2015. i 2016. godine

Matej Sever

**Savršen izborni sustav ne postoji.
Vidljivo je to nakon desetljeća
proučavanja, analiziranja,
detaljnog seciranja i simuliranja
različitih modela izbornih sustava.
Većinski, razmjerni i kombinirani
izborni sustavi pokušavaju sliku
društva preslikati u zakonodavna i
izvršna tijela u različitim modelima
demokracije**

Savršen izborni sustav ne postoji. Vidljivo je to nakon desetljeća proučavanja, analiziranja, detaljnog seciranja i simuliranja različitih modela izbornih sustava. Većinski, razmjerni i kombinirani izborni sustavi pokušavaju sliku društva preslikati u zakonodavna i izvršna tijela u različitim modelima demokracije. Porast broja demokracija u svijetu s 27 posto 1974. godine, nakon Revolucije karanfila u Portugalu, do tri četvrtine danas razumljiv je razlog povećanog interesa istraživača demokracija, jer "ono što je nekad bila mala i homogena skupina režima, sada postaje velika i heterogena skupina" (Mair, 2013: 85). Isto tako, razumljivo je kako će u ovakvoj heterogenoj skupini demokracija postojati isto toliko različitih izbornih sustava, čiji će politički učinci u svakoj od njih biti drugačiji.

Politički učinci izbornog sustava vrlo su često na meti kritika, od onih proizašlih iz znanstvenih krugova pa do stranačkih – ponajviše oporbenih. Tako učinci izbornih sustava mogu imati značajan utjecaj na politički život neke zemlje – od pogodovanja velikim strankama do pojava različitih kriza vlasti prouzrokovanih izbornim ishodima bez jasnog pobjednika. Takvih rasprava ne nedostaje i u Hrvatskoj. U skoro tri desetljeća svoje demokratske povijesti Hrvatska je nekoliko puta promijenila izborni sustav – demokratska transformacija donijela je dvokružni sustav izbora 1990. godine, koji je 1992. zamijenjen kombiniranim izbornim sustavom koji se održao sve do 1999. godine, kada je izbornom reformom uveden razmjerni izborni sustav koji se, uz nekoliko važnih reformi, održao do danas.¹ Nezadovoljstvo postojećim izbornim sustavom javlja se nakon svake izborne godine, posebice nakon parlamentarne. Uz to,

Matej Sever, student diplomskog studija politologije i mladi istraživač Centra za empirijska politološka istraživanja (CEPIS) na Fakultetu političkih znanosti. E-pošta: matejsever@outlook.com

najvećim se krivcem redovito smatra Victor D'Hondt, tj. njegova metoda pretvaranja glasova u mandate.

Zbog toga će se u ovome radu ispitati veoma važan element izbornog sustava, a to je metoda preračunavanja glasova u mandate. Koliko je Victor D'Hondt zapravo "kriv"? Kriv u smislu odnošenja prema veoma važnom aspektu svakog razmjernog izbornog sustava – njegovom što je moguće pravednijem reprezentiranju izražene volje birača, odnosno njegovoj razini razmjernosti. Iako su analize izbornih sustava i izbora, a posebice političkih učinaka izbornih sustava vrlo nezahvalne – ponajviše zbog prisutnosti ljudskog (ne)racionalnog djelovanja – u ovome će radu odgovor na prvotno postavljeno pitanje biti ponuđen uz pomoć svojevrstne simulacije. Naime, koristeći stvarno izražene glasove birača na parlamentarnim izborima za Hrvatski sabor 2015. i 2016. godine, pokušat ću, svjestan svih ograničenja, usporediti, s jedne strane, izborne rezultate dobivene D'Hondtovom metodom pretvaranja glasova u mandate te, s druge strane, izborne rezultate koji bi bili dobiveni korištenjem Sainte-Laguëove i modificirane Sainte-Laguëove metode – metoda za koje se smatra da proizvode najrazmjerniju raspodjelu mandata (Benoit, 2000). Nakon toga će se za svaki od izbornih ciklusa, kako za one u kojima je korištena D'Hondtova tako i za one u kojima je korištena Sainte-Laguëova metoda, izračunati Gallagherov indeks kao pokazatelj stupnja nerazmjernosti.

Izborni je sustav, kao dio izbornog prava, uvelike odgovoran za demokratski politički razvoj zemlje

Slobodno izražavanje volje birača na izborima smatra se temeljnom odlikom demokratskih političkih poredaka. Biračkom te izbornom pravu u tom pogledu pripadaju veoma važni zadaci. Između ostalog, njihova je zadaća osigurati mogućnost izražavanja volje birača prema načelima općenitosti, jednakosti, izravnosti i tajnosti. Prisutnost ovih načela, i na papiru i u stvarnom političkom životu, podrazumijeva postojanje kompetitivnih izbora. Upravo se ta vrsta izbora smatra jedinstvenom za demokratske političke sustave, pa i za one koji se karakteriziraju kao izborne demokracije – demokracije u kojima je osigurano samo slobodno izražavanje volje birača (Nohlen, 1992). Važnost izbora za demokraciju neupitna je, jer "bez izbora, bez otvorena nadmetanja društvenih snaga i političkih skupina za političku vlast nema demokracije" (Nohlen, 1992: 17). Prije svega, radi se o legitimacijskom pitanju – s jedne strane, zakonodavna i izvršna vlast proizašla iz izbora "priznaje se pravnom i demokratskom", no, s druge strane, i sam se politički sustav stoga legitimira upravo putem kompetitivnih izbora (Nohlen, 1992: 18).

Postoji niz temeljnih funkcija izbora u demokratskim društvima koje su ovisne o nekoliko važnih čimbenika. Prije svega, u ove se čimbenike ubrajaju struktura društva (različite klase, slojevi, etniciteti, vjere itd.), struktura političkog sustava (parlamentarni ili predsjednički) te struktura stranačkog sustava (broj stranaka i njihova ideološka udaljenost) (Nohlen, 1992: 20-21).

broj 27 - rujan 2016.

U ovome će se radu u fokus staviti vjerojatno najvažnija funkcija – funkcija prenošenja povjerenja na osobe i stranke.²

Prenošenje povjerenja na osobe i stranke, tj. izražavanje vlastitih preferencija koje se kao glasovi pretvaraju u mandate, samo je jedan dio izbornog sustava. Uz njega, izborne sustave čine izborni obrasci (većinski, razmjerni, kombinirani), proces utvrđivanja izbornih okruga (broj i veličina), izborni prag itd. (Nohlen, 1992; Lijphart, 2014). Ipak, u ovome će radu naglasak biti stavljen na trenutak pretvaranja glasova u mandate te političke učinke koje oni proizvode u razmjernim izbornim sustavima. Stoga će se u nastavku pružiti uvid u temeljno razlikovanje izbornih sustava s naglaskom na razmjerne izborne sustave te metode pretvaranja glasova u mandate koje se unutar njih koriste.

Razmjerni izborni sustavi

Izborni je sustav, kao dio izbornog prava, uvelike odgovoran za demokratski politički razvoj zemlje. Iako o njegovu značaju za "stranački sustav, politički sustav i politički razvoj neke zemlje u znanosti i politici općenito ne postoji suglasnost", tj. ne može se reći je li "izborni sustav važniji od drugih institucionalnih faktora", može se tvrditi kako su izborni sustavi zauzeli priznato značenje u "političkom procesu tvorbe volje i u prijenosu političke vlasti" – "izborni sustavi oblikuju volju birača i rezultate izbora" (Nohlen, 1992: 36-37).

Pretvaranje glasova u mandate specifično je za svaki izborni sustav, no postoji temeljno teorijsko razlikovanje izbornih sustava koje na neki način zakonodavcima nudi mogućnost priklanja modelima većinskog ili razmjernog izbornog sustava i daljnjeg modificiranja s obzirom na specifičnosti svake zemlje. Politički učinci izbornih sustava većinskih i razmjernih modela znatno su drugačiji – dok se kod većinskih izbora naglasak stavlja na parlamentarnu većinu jedne stranke, tj. poticanje stabilnih vlada u obliku većinskih, jednostranačkih vlada te poticanje političke umjerenosti, kod razmjernih se izbora naglašava predstavnost svih mišljenja i interesa u parlamentu, razmjerno njihovoj snazi među biračima, te sprječavanje kartelizacije etabliranih stranaka (Nohlen, 1992: 79-100).

Lijphart u svojoj analizi većinskih i konsenzusnih demokracija nudi vrlo jasno razlikovanje suprotnosti većinskog i razmjernog modela. Upravo zbog jasnog uzimanja u obzir načela razmjernosti – predstavljanje i većine i manjine, tj. zaobilazanje nadpredstavljenosti ili podpredstavljenosti, razmjerni modeli izbornih sustava tipični su za konsenzusnu demokraciju (Lijphart, 2014: 123). Nasuprot tomu, za većinski je model izbornih sustava, odnosno za većinsku demokraciju, tipično korištenje metoda relativne i apsolutne većine u jednomandatnim izbornim okruzima gdje pobjednik uzima sve, a "svi ostali glasovi ostaju nepredstavljeni" (Lijphart, 2014: 123).³

Međutim, važno je naglasiti kako i među razmjernim modelima izbornih sustava postoje čimbenici koji (ne)pogoduju razmjernosti samoga izbornog modela. Jedan od njih svakako je i korištenje određene metode pretvaranja glasova u mandate koja, uz kombinaciju ostalih čimbenika, zasigurno može narušiti sâmu bit razmjernih izbora.⁴ U nastavku će biti prikazane dvije najvažnije metode za ovaj rad – D'Hondtova metoda te Sainte-Laguëova metoda.

Tablica 1. Raspodjela mandata prema D'Hondtovoju metodi

Djelitelj	A	B	C	D	E	
1	3800 (1)	2500 (2)	2000 (3)	1100 (7)	600	
2	1900 (4)	1250 (6)	1000 (8)	550		
3	1267 (5)	833 (10)				
4	950 (9)					
5	760					
Mandati	4	3	2	1	0	= 10

Izvor: sastavljeno prema Kasapović, 2003: 62.

Metode pretvaranja glasova u mandate

Ako je izborni sustav određen kao razmjerni, podrazumijeva se postojanje postupka pretvaranja glasova u mandate. Upravo ti "matematički mehanizmi koji određuju pretvaranje glasova u mandate" mogu rezultirati javljanjem dubokih političkih posljedica (Benoit, 2000: 381). Stoga, kako bi se načelo razmjernosti – pod kojim će se ovdje razumijevati da stranci pripada onolik broj mandata koliko je osvojila glasova – zadovoljilo u što većoj mjeri, a samim time i izbjegle negativne političke posljedice, u izbornoj se povijesti pojavio veći broj različitih metoda pretvaranja glasova u mandate (Gallagher, 1991: 33-34). Naime, iako postoji niz različitih postupaka pretvaranja glasova u mandate, većina ih se svrstava u dva temeljna tipa – postupak najvećeg broja te postupak izbornog broja (Kasapović, 2003: 234-236; Nohlen, 1992: 63). U ovome će radu naglasak biti stavljen na metode koje pripadaju skupini postupka najvećeg broja, koji se još naziva i postupak djelitelja, odnosno djeliteljska metoda. Koristeći takvu metodu, broj se mandata svakog izbornog aktera utvrđuje tako da se ukupan broj njegovih glasova dijeli određenim nizom djelitelja (Kasapović, 2003: 233-234; Nohlen, 1992: 64).

D'Hondtova metoda

D'Hondtova metoda predstavlja najpoznatiji i najrašireniji postupak pretvaranja glasova u mandate (Benoit, 2000; Gallagher, 1991; Nohlen, 1992). Specifičnost ove metode jest upravo njezina jednostavnost – mandati se raspodjeljuju tako da se ukupan broj glasova svake stranke (ili koalicije stranaka) dijeli nizom djelitelja koji se temelji na slijedu prirodnih brojeva

(1, 2, 3, 4, 5, 6...), a mandate osvajaju stranke s najvećim količnikom (*tablica 1*). Isto tako, specifičnost ove metode proizlazi iz njezinih tendencija – pogodovanje velikim strankama, tj. prilično "žestok tretman" prema manjim strankama (Gallagher, 1991: 34). Stoga ne treba čuditi zašto je upravo D'Hondtova metoda vrlo čest odabir velikih, snažno ukorijenjenih stranaka prilikom uređivanja izbornog sustava – nadpredstavljenost velikih stranaka vrlo je često prisutna i D'Hondtovu metodu smješta u skupinu najmanje razmjernih metoda pretvaranja glasova u mandate (Gallagher, 1991). Dakako, odabir baš ove djeliteljske metode može se argumentirati i činjenicom da ona daje snažnija jamstva da će se pri preračunavanju glasova u mandate postići raspodjela snaga u predstavničkom tijelu koja će omogućiti lakšu tvorbu parlamentarne većine.

Sainte-Laguëova i modificirana Sainte-Laguëova metoda

Ako se D'Hondtova metoda može svrstati u skupinu najmanje razmjernih metoda pretvaranja glasova u mandate, Sainte-Laguëova i modificirana Sainte-Laguëova metoda svrstavaju se u one koje se najviše približavaju idealnoj razmjernosti (Benoit, 2000). Obje ove metode također spadaju u skupinu metoda najvećeg broja, tj. mandati pripadaju strankama koje su dijeljenjem broja glasova nizom brojeva dobile najveće brojeve. Prema Sainte-Laguëovoj metodi (*tablica 2*) mandati se raspodjeljuju tako da se ukupan broj glasova svake stranke dijeli neparnim nizom djelitelja (1, 3, 5, 7, 9...), dok se prema modificiranoj Sainte-Laguëovoj metodi (*tablica 3*) glasovi stranaka dijele također neparnim nizom djelitelja, samo što je početni djelitelj 1 zamijenjen djeliteljem 1,4. Naime, "tom se zamjenom

Tablica 2. Raspodjela mandata prema Sainte-Laguëovoj metodi

Djelitelj	A	B	C	D	E	
1	3800 (1)	2500 (2)	2000 (3)	1100 (5)	600 (9)	
3	1267 (4)	830 (6)	667 (8)	367	200	
5	760 (7)	500	400			
7	543 (10)					
9	422					
Mandati	4	2	2	1	1	= 10

Izvor: sastavljeno prema Kasapović, 2003: 331.

Tablica 3. Raspodjela mandata prema modificiranoj Sainte-Laguëovoj metodi

Djelitelj	A	B	C	D	E	
1,4	2714 (1)	1786 (2)	1429 (3)	786 (5)	429	
3	1267 (4)	830 (6)	667 (8)	367		
5	760 (7)	500 (10)	400			
7	543 (9)					
9	422					
Mandati	4	3	2	1	0	= 10

Izvor: sastavljeno prema Kasapović. 2003: 331.

nastojala ublažiti prednost koju čisti Sainte-Laguëov postupak donosi malim strankama u korist strankama srednje veličine" (Kasapović, 2003: 330).

Može se zaključiti sljedeće: ako D'Hondtova metoda u raspodjeli mandata pogoduje velikim strankama, a Sainte-Laguëova malim, modificirana Sainte-Laguëova metoda najviše odgovara strankama srednje veličine (Gallagher, 1991: 35-36).

Gallagherov indeks nerazmjernosti

U nastavku rada za određivanje stupnja nerazmjernosti parlamentarnih izbora 2015. i 2016. godine koristit će se Gallagherov indeks nerazmjernosti (1991). Naime, Gallagherov indeks nerazmjernosti (G) prepoznat je kao najučinkovitiji u prikazivanju stupnja nerazmjernosti određenih izbora, a računa se na sljedeći način – razlike između postotaka glasova (v_i) i postotaka mjesta (s_i) za svaku stranku se kvadriraju i potom zbrajaju, a taj se zbroj dijeli s dva, kako bi se na kraju uzео kvadratni korijen te vrijednosti.⁵ Vrijednosti koje se dobivaju ovim izračunom nalaze se u rasponu od 0 do 100; 0 označava savršenu razmjernost, a 100 hipotetsku situaciju u kojoj kandidat koji nije dobio nijedan glas osvaja mandat.

$$G = \sqrt{\frac{1}{2} \sum (v_i - s_i)^2}$$

Važnost Gallagherova indeksa za ovaj rad proizlazi ne samo iz budućeg korištenja u analizi stvarnih i simuliranih parlamentarnih rezultata već i u određivanju stupnja nerazmjernosti određenih metoda pretvaranja glasova u mandate (Benoit, 2000). Benoit (2000) upravo uz pomoć Gallagherova indeksa upozorava na stupanj nerazmjernosti najvažnijih metoda pretvaranja glasova u mandate te nudi uvid u moguća rješenja problema niza izbornih sustava, jer "razlika u korištenju metoda pretvaranja glasova u mandate, kao primjerice između Sainte-Laguëove i D'Hondtove, može biti u najmanju ruku važna i kao određivanje veličine izbornog okruga" (Benoit, 2000: 388).

Izborni sustav u Hrvatskoj

Razmjerni izborni sustav u Hrvatskoj danas je uređen na sljedeći način: u svakoj od 10 izbornih jedinica birači biraju 14 zastupnika na zatvorenim neblokiranom listama, tj. pružena im je mogućnost preferencijskoga glasovanja. Uz 140 zastupnika koji se biraju na ovaj način, još se troje zastupnika bira u broj 27 - rujna 2016.

posebnoj izornoj jedinici u kojoj pravo glasa ostvaruju birači koji nemaju prebivalište u Hrvatskoj (tzv. dijaspora) te osam zastupnika nacionalnih manjina (no prema većinskom modelu izbora). Metoda pretvaranja glasova u mandate korištena od samog početka primjene razmjernog sustava je D'Hondtova metoda te uz element izbornog praga od pet posto izaziva najviše kontroverzi u raspravama o razmjernosti, odnosno proporcionalnosti hrvatskog izbornog sustava.⁶

Analiza i simulacija izbornih rezultata 2015. i 2016. godine

Nakon kratkog iznošenja najvažnijih teorijskih pretpostavki izbornih sustava pružit ćemo usporedbu stvarnih i simuliranih izbornih rezultata na parlamentarnim izborima u Hrvatskoj 2015. i 2016. godine (tablice 4 i 5).⁷ Ovi su parlamentarni izbori provedeni prema pravilima nepromijenjenog izbornog sustava – podjela i veličina izbornih okruga, odnosno izbornih jedinica, ostala je nepromijenjena kao i metoda pretvaranja glasova u mandate.⁸

Koristeći stvarno izražene glasove birača na parlamentarnim izborima 2015. i 2016. godine, pokušat ćemo usporediti, s jedne strane, izborne rezultate dobivene D'Hondtovom metodom pretvaranja glasova u mandate te, s druge strane, izborne rezultate dobivene korištenjem Sainte-Laguëove i modificirane Sainte-Laguëove metode – metoda koje se smatraju najrazmjernijima (Benoit, 2000). Nakon toga će se za svaki od izbora – kako za one u kojima je korištena D'Hondtova tako i za one u kojima je korištena Sainte-Laguëova metoda, izračunati Gallagherov indeks kao pokazatelj stupnja nerazmjernosti izbornih ishoda pri korištenju svake od metoda.

Parlamentarni izbori 2015.

Parlamentarni izbori održani 2015. godine doveli su do velike političke krize, a niz kritika upućen je izbornom sustavu kao jednom od najvažnijih krivaca. Jednak broj mandata osvojile su dvije najveće stranke, odnosno njihove koalicije, no presudnim se trenutkom shvaća pojava nikada veće treće stranke – MOST-a. Može se reći kako je MOST prva stranka koja je na jednome mjestu okupila najveći broj neodlučnih i protestnih glasova i time uzdrmala prilično stabilne obrasce stranačkog natjecanja. S druge strane, da je korištena Sainte-Laguëova ili modificirana Sainte-Laguëova metoda, MOST bi dobio dodatna dva mandata, nauštrb koalicije Hrvatska raste te Domoljubne

Tablica 4. Broj glasova i mandata ostvaren D'Hondtovom, Sainte-Laguëovom i modificiranom Sainte-Laguëovom metodom na izborima 2015. godine

2015.	Broj glasova	Metoda preračunavanja glasova u mandate		Gallagherov indeks	
		D'Hondt	Sainte-Laguë i mod. Sainte-Laguë	D'Hondt	Sainte-Laguë i mod. Sainte-Laguë
Hrvatska raste ^a	742 909	56	55		
Domoljubna koalicija ^b	746 626	56	55		
MOST	302 453	19	21		
Koalicija rada i solidarnosti ^c	29 620	2	2	6,12	5,48
Uspješna Hrvatska ^d	13 314	1	1		
HDSSB	21 849	2	2		
IDS	42 193	3	3		
Živi zid	14 690	1	1		

^a SDP, HNS, Hrvatski laburisti, HSU, A-HSS i Zagorska stranka

^b HDZ, HSS, HSP AS, BUZ, HSLS, Hrast, HDS, ZDS

^c Koalicija 14 stranaka (DPS, DSŽ, HES i dr.) okupljenih oko stranke Bandić Milan 365

^d Naprijed Hrvatska! – Progressivni savez Ive Josipovića, Narodna stranka – Reformisti, SHU, DDS, Zeleni forum

koalicije. Kako je vidljivo, do ostalih promjena u mandatima ne bi došlo. Promatrajući Gallagherov indeks nerazmjernosti, može se uvidjeti nevelika razlika prilikom usporedbe metoda pretvaranja glasova u mandate, no važnije je naglasiti njegovo skoro dvostruko umanjivanje od prošlih izbora.⁹

Parlamentarni izbori 2016.

Posljednji parlamentarni izbori ponovno su potvrdili kako obrasci stranačkog natjecanja u Hrvatskoj proizvode relativno stabilan i robusan stranački sustav – dvije najveće stranke zajedno sa svojim partnerima uvjerljivo su odnijele najveći broj glasova. Međutim, vidljivo je kako su treće stranke ipak uspjele najvećima preoteti dovoljan broj glasova i time otvorile prostor

za poslijeizborne pregovore koji, ni punu godinu nakon, Hrvat-
sku mogu usmjeriti u novu političku krizu. Korištenjem razmjernije metode pretvaranja glasova u mandate, odnosno Sainte-Laguëovom ili modificirane Sainte-Laguëove metode, Narodna koalicija te HDZ osvojili bi tri mandata manje – točnije, Narodna koalicija dva, a HDZ jedan mandat manje. MOST bi u ovome slučaju osvojio dva mandata više, a IDS i njegovi partneri jedan.

Zaključak

Na kraju, pogledom na usporedbu stvarnih i simuliranih izbornih rezultata može se zaključiti kako uvođenje Sainte-Laguëove ili modificirane Sainte-Laguëove metode pretvaranja glasova u mandate – metoda koje se smatraju najrazmjernijima

Tablica 5. Broj glasova i mandata ostvaren D'Hondtovom, Sainte-Laguëovom i modificiranom Sainte-Laguëovom metodom na izborima 2016. godine

2016.	Broj glasova	Metoda preračunavanja glasova u mandate		Gallagherov indeks	
		D'Hondt	Sainte-Laguë i mod. Sainte-Laguë	D'Hondt	Sainte-Laguë i mod. Sainte-Laguë
Narodna koalicija ^a	636 602	54	52		
HDZ ^b	682 687	59	58		
MOST	186 626	13	15		
Živi zid ^c	100 520	8	8	5,37	4,42
IDS-PGS-RI	40 725	3	4		
Bandić Milan 365 ^d	30 910	2	2		
HDSSB	15 540	1	1		

^a SDP, HNS, HSS, HSU

^b U prvoj i drugoj izbornoj jedinici partner je HDZ-u bio HSLS, a u desetoj HDS.

^c U koaliciji s Udrugom Franak i strankom Promijenimo Hrvatsku

^d Narodna stranka – Reformisti, Novi val – stranka razvoja, HSS-SR, BUZ

– ne bi pridonijelo značajnim razlikama u ishodima parlamentarnih izbora u Hrvatskoj. Točnije, vidljivo je kako Victor D'Hondt nije "glavni krivac" za postojeći izborni sustav u Hrvatskoj.

Može se tvrditi kako su Sainte-Laguëova ili modificirana Sainte-Laguëova metoda, za razliku od D'Hondtove, zaista u određenoj mjeri naklonjenije srednjim i malim strankama, što potvrđuje raniju Gallagherovu tvrdnju (1991). No, isto tako, važno je sagledati rezultate Gallagherova indeksa nerazmjernosti koji, iako u određenoj mjeri pokazuje snažniju razmjernost Sainte-Laguëove i modificirane Sainte-Laguëove metode, ne upozorava na dovoljno snažnu potrebu za promjenom postojeće metode pretvaranja glasova u mandate kako bi se eventualno osigurala veća razina razmjernosti. Uvođenje razmjernijih metoda pretvaranja glasova u mandate svakako bi doprinijelo povjerenju birača i izbornih natjecatelja u izborni sustav. Međutim, razloge za, neupitno nužne promjene, trebalo bi tražiti u ostalim temeljnim elementima izbornog sustava.

Uvođenje Sainte-Laguëove ili modificirane Sainte-Laguëove metode pretvaranja glasova u mandate ne bi pridonijelo značajnim razlikama u ishodima parlamentarnih izbora u Hrvatskoj

Promjena izbornih jedinica može se smatrati neophodnom reformom hrvatskog izbornog sustava – smanjenje broja izbornih jedinica s deset na šest i mogućnost biranja različitog broja zastupnika u svakoj od njih (ovisno o broju stanovnika svake jedinice) svakako bi utjecali na pravednije političko predstavništvo, s obzirom na to da bi se na taj način: a) granice izbornih jedinica u većoj mjeri poklapale s granicama županija; b) povećanjem broja zastupnika koji se biraju u svakoj jedinici, tj. povećanjem veličine izbornih jedinica (*district magnitude*), smanjili bi se disproporcijски učinci koji umanjuju razmjernost.¹⁰ U ovome slučaju izborni prag od pet posto, koji se također vrlo često kritizira, mogao bi ostati nepromijenjen, tj. ne bi trebalo doći do njegova smanjenja.

Uz to, premda mogućnost preferencijskoga glasovanja postoji, postoji i prostor za unaprjeđenje ovog elementa izbornog sustava. Naime, jedan preferencijski glas (koliko birači trenutno imaju)¹¹ može zamijeniti dodjela više preferencijskih glasova koje birač raspoređuje kandidatima unutar iste liste. Na takav bi način snažnije bila izražena volja simpatizera određenih stranaka i pojedinih kandidatkinja i kandidata, a, u isto vrijeme, volja stranačkih elita bila bi izražena kroz unaprijed zadanu kandidacijsku listu.

Bilješke

1 Detaljan pregled povijesti izbornih sustava u Hrvatskoj od 1990. godine v. u Kasapović, 2014.

2 Uz ovu, važnijim se funkcijama kompetitivnih izbora mogu broj 27 - rujan 2016.

smatrati legitimiranje političkog sustava i vlade neke stranke ili stranačke koalicije, regrutiranje političke elite, predstavljanje mišljenja i interesa biračkog puka itd. (Nohlen, 1992: 21-22).

- 3 Detaljniji prikaz Lijphartova razlikovanja većinskog i konsenzusnog modela demokracije v. u Lijphart, 2014.
- 4 Pod ostalim čimbenicima misli se na podjelu na izborne okruge, izorno nadmetanje te samo glasovanje.
- 5 Detaljnije u Gallagher, 1991; Gallagher i Mitchell, 2005: 602-606.
- 6 D'Hondtova metoda korištena je i u razmjernom segmentu kombiniranog izbornog sustava na izborima za Zastupnički dom 1992. i 1995. godine, kao i u razmjernom segmentu kombiniranog izbornog sustava na lokalnim izborima 1993. i 1997. te na izborima za Županijski dom 1993. i 1997. godine.
- 7 U ovim tablicama prikazani su samo izračuni na temelju 10 izbornih jedinica, odnosno 140 zastupničkih mjesta, bez mandata predstavnika nacionalnih manjina i državljana koji žive izvan zemlje.
- 8 Na parlamentarnim je izborima 2015. godine prvi put uvedena i mogućnost preferencijskoga glasovanja, nakon što je to omogućeno na izborima za Europski parlament 2013. godine.
- 9 Na parlamentarnim je izborima za Hrvatski sabor 2011. godine Gallagherov indeks nerazmjernosti iznosio 12,68 (D'Hondt) odnosno 12,01 (Sainte-Laguë i mod. Sainte-Laguë).
- 10 Detaljnije na http://gong.hr/media/uploads/gong_-_novo_izorno_zakonodavstvo,_za_web.pdf.
- 11 Za vrijeme pisanja ovog teksta još nije bila završena saborska rasprava o prijedlogu kluba zastupnika Mosta nezavisnih lista o uvođenju triju preferencijskih glasova na parlamentarnim izborima.

Literatura

- Benoit, Kenneth (2000) Which Electoral Formula Is the Most Proportional? A New Look with New Evidence. *Political Analysis* 8 (4): 381-388.
- Gallagher, Michael (1991) Proportionality, Disproportionality and Electoral Systems. *Electoral Studies* 10 (1): 33-51.
- Gallagher, Michael i Mitchell, Paul (2005) *The Politics of Electoral Systems*. New York: Oxford University Press Inc.
- Kasapović, Mirjana (2003) *Izborni leksikon*. Zagreb: Politička kultura.
- Kasapović, Mirjana (2011) Drugi kritični izbori u Hrvatskoj – slom jednog modela vladanja. *Političke analize* 2 (8): 3-9.
- Kasapović, Mirjana (2014) *Kombinirani izborni sustavi u Europi 1945-2014. Parne komparacije Njemačke i Italije, Bugarske i Hrvatske*. Zagreb: Plejada.
- Lijphart, Arend (2014) *Modeli demokracije: oblici i učinkovitost vlasti u trideset šest zemalja*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Mair, Peter (2013) Demokracije. U: Caramani, Daniele (ur) *Komparativna politika* (str. 84-101). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Nohlen, Dieter (1992) *Izorno pravo i stranački sustav*. Zagreb: Školska knjiga. ■